

Vur Muhammed Aşkına, Vur Ali Aşkına: Siyaset ve Spor İkonu Olarak Muhammed Ali İmgesi

ERDEM GÜVEN

Öz

Bu çalışmada, Cassius Clay isimli, Afro-Amerikalı bir Olimpiyat şampiyonunun bir spor adamından, "politik bir ikon"a, yani ülkesinde ve dünyadaki adaletsiz düzene karşı duran ve bunu "kölelerin dini" olarak gördüğü Hristiyanlığı reddediş ve İslam dinine geçişle simgeleştiren Muhammed Ali'ye dönüşümü incelenmiştir. Bu bağlamda, 1960'lı yıllardaki özgürleşme hareketleri, özellikle Amerika'da Afro-Amerikalıların verdiği mücadele ve Muhammed Ali'nin İslam dünyasıyla diğer üçüncü dünya ülkelerine bu mücadelede nasıl örnek olduğu örneklerle ortaya konulmuştur.

Muhammed Ali üzerinden yapılan bu çalışmanın temel amacı, temelde spor ve siyaset ilişkisini incelemek; daha önceleri çeşitli iktidarlarca halkları uyutmak için bir afyon vazifesi gören spor müsabakalarının ve sahalarının nasıl farklı bir yöne evrildiğini ve "politik kürsüler" hâline geldiğini ortaya koymaktır.

Çalışmada literatür tarama yönteminden kapsamlı bir biçimde faydalanılmasının yanı sıra, dönemle ilgili bulunan ses ve video dosyaları incelenmiştir. Freedom's Journal ve Muhammad Speaks gazetelerinin bazı nüshaları da birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca Ali'nin müsabakalarının ve daha da önemlisi fikriyatının Türkiye'de ne şekilde ele alındığına da hem dönemin TRT spor spikerlerinden Orhan Ayhan'ın tanıklığı, hem de Ali hakkında bestelenen koçaklamalar vasıtasıyla yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor ve Siyaset, Afro-Amerikan Toplumu, Siyah İktidar

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 31.12.2018

Kabul Tarihi: 14.06.2019

ORCID ID: 0000-0003-3180-7731

E-mail: eguven@kastamonu.edu.tr

Punch in the Name of Muhammad, Punch in the Name of Ali: The Image of Muhammad Ali as a Political and Sports Icon

ERDEM GÜVEN

Abstract

In this research the change of Cassius Clay who is a young “Olympics champion” and a sportsman to Muhammad Ali “the political icon” by embracing Islam and leaving Christianity which is known as the “the religion of slavery” by some of the Afro-Americans. In this context, the struggle of Afro-Americans in the USA, the emancipation movements in the 1960’s, and Ali’s role in this struggle of the Third World Countries and the Middle East is examined.

The main aim of this research about Muhammad Ali is to examine the relation between sports and politics; how sporting events and sport arenas which were used as an opium for the masses previously are evolved to “political pulpits”.

Literature review method is used in this research along with the video and audio files about Muhammad Ali. Some copies of newspapers such as Freedom’s Journal and Muhammad Speaks are also used as primary sources. In this research how the matches of and more important than that the ideas of Ali were evaluated in Turkey with the testimony of the doyen TRT radio television announcer Orhan Ayhan and by using the folk songs which were written for Muhammad Ali in Turkey.

Keywords: Sports and Politics, Afro-American Society, Plack Power

Research Paper

Received: 31.12.2018

Accepted: 14.06.2019

ORCID ID: 0000-0003-3180-7731

E-mail: eguven@kastamonu.edu.tr

1. Giriş

Dans et Şampiyon!

Kimsesizler yurdundaki yalnız çocuklar için dans et!

Çocuklar için salla yumruklarını.

Kiralalarını ödeyemeyen işsizler için dans et!

Meyhanelerdeki ayyaşlar için dans et Şampiyon!

Kanserden geberen yoksul hastalar için...

Kefaletlerini ödeyemeyen sefil mahkûmlar için...

Herkesin terk ettiği eroinmanlar için...

Kocaları olmayan gencecik hamile kızlar için...

Dans et Şampiyon!

Savaş onlar için!

Antrenör Drew Bundini Brown'un Zaire maçındaki motivasyon konuşması

Sporun siyaset üzerinde ne denli büyük bir etkisi olduğu, sportif başarılarıyla gündeme gelen takımların ya da bireylerin taraftarları ve takipçileri tarafından ne kadar ciddiye alındıkları herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kolezyumlardan bugüne stadyumlar, ringler ve diğer spor sahaları, aslında siyasetle iç içe olan yapılarıdır. Bu ve bunun gibi yapılar, halkları eğlendirmek; siyasi ve gündelik sorunlardan arı kılmak için inşa edilmişlerdir. Hatta Roma'da ayrıcalıksız halkın yani pleblerin en önemli sorununu *panem et circences'*i (ekmek ve eğlence) çözen ve halkın gittikçe büyüyen eğlence ihtiyacını tatmin eden bu yapılar, yöneticilerin "alıcınaplıklarını" da pekiştirmekteydi. Modern dönemlerde diğer iktidarlarca da bir "kontrol mekanizması" olarak kullanılan sporun bizatihi kendisi, bir noktadan sonra mazlumların ya da ezilenlerin kendi görüşlerini ortaya koydukları, "politik direniş alanı" hâline dönüşmüş ve özellikle bazı sporcuları sisteme karşı duruşlarıyla birer ikon hâline getirmiştir. Çalışmada kendisinden bahsedilecek olan Muhammed Ali'de bir "modern çağ Spartaküs"ü olarak değerlendirilmelidir. Mücadelesi kendi toplumunu ve bir boks maçını aşan bir hâl almış ve bu durum Asya, Afrika ve diğer bölgelerde farklı emperyalist kölelik türlerine karşı bilinçlenmeye katkı sunmuştur. Bu çalışmadaki temel amaç, Muhammed Ali ikonunun üçüncü dünya ülkelerinde özellikle İslam ülkelerinde yaşayan topluluklar için bir rol model olduğunu ortaya koymak ve bilhassa İslamiyet'i kabul ettikten sonra bir sporcudan ziyade "üçüncü dünya ülkeleri" olarak tabir olunan ülke vatandaşlarının haklarını savunan bir fikir adamına dönüşümünü incelemektir. Ali, aynı zamanda Afro-Amerikan toplumu için de önem arz eden bir siyasi figür olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmada literatür tarama yönteminin kullanılmasının yanı sıra, tarihsel bir bakış açısıyla nitel bir araştırma metodu uygulanmış, Momodu Christopher Taylor'un Muhammed Ali'nin "bir spor adamından küresel siyasi bir figüre" dönüşümünü inceleyen altı aşamalı metodunun çalışmaya uygun hâle dönüştürülüp öncelikle Afro-Amerikan kökenliler için bir rol model hâline geldiği ve "Kültürel Lider" olarak tanımlandığı dönem (1963-1967), Taylor'un "Siyasi Liderin Ortaya Çıkışı" dönemi (1967-1971) olarak nitelendirdiği ve bu çalışmada özellikle Vietnam Savaşı'na karşı çıkışıyla özdeşleştirilen dönem ve son olarak "Spor İkonu ve Küresel Liderlik" dönemi, Türkiye örneğine de kısaca yer verilerek anlatılacaktır. Bu çalışmada, herhangi bir tanıklığa başvurulmadığı gibi, Türkiye'yle ilgili verilen örnekler, yalnızca çalışmaya katkı sağlaması açısından kullanılacaktır. Dolayısıyla çalışmada asıl üzerinde durulacak olan konu, yaşadığı toplumda dezavantajlı bir konumda bulunan ve kendisini ifade edebileceği mecranın yalnızca ringler olduğu bir spor adamının, ringdeki başarılarının, özellikle medya sayesinde kendisini küresel bir siyaset ve spor ikonu hâline getirdiğini ortaya koymaktır. İki siyahi kölenin, yalnızca beyaz adamı eğlendirdiği günlerin geride kaldığını muştularcasına Muhammed Ali, öncelikli olarak toplumuna olduğu kadar, üçüncü dünya ülkelerine de umut aşılması bakımından önemli bir tarihsel figür olarak görülmelidir.

2. Cassius Clay'den, Muhammed Ali'ye Giden Yol: Kölelikten Özgürlüğe Kaçış

17 Ocak 1947 tarihinde, kamusal alanların ırkçı uygulamalarla ayrılmış olduğu bir Amerikan güney kenti olan Louisville, Kentucky'de siyahi bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen çocuğa, beyazları çağrıştıran bir isim, Cassius Marcellus Clay Jr. adı verilmişti. Aynı isme sahip babası, kiliselerde fresk boyama ve tabelacılık işleriyle uğraşarak ailesine bakıyordu. Küçük Cassius'un annesi de ara sıra evlere hizmetçiliğe gitmek suretiyle aile bütçesine katkı sağlamaktaydı. Thomas Hauser, o dönemde Louisville'de yaşayan siyahların ya da diğer bir tabirle Afro-Amerikalıların toplum içinde ulaşmayı hayal edebilecekleri en yüksek mertebenin "rahip olmak ya da öğrencilerinin tamamının siyahi olduğu bir okulda öğretmenlik yapmak" olduğunu belirtmekte ve "Güçlü olan haklıdır." görüşünün yaygın bir biçimde kabul edildiği bir toplumda "beyazların" her daim güçlü ve haklı olduklarını söylemektedir (Hauser, 2016: 3).

Amerikan tarihindeki kölelik ve kölelikle mücadele külliyatı bir hayli geniş ve araştırılmaya muhtaç bakir bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Cassius Clay'in doğumundan yaklaşık yüz yıl önce Afro-Amerikalılar, Hauser'in dillendirdiği hayalleri bile kuramamaktaydılar ve büyük bir mücadele vermekteydiler. Amerikan tarihi konusunda yetkin isimler arasında sayılan Nevins ve Commager (2005: 193-194), o dönemdeki köleliğe ilişkin şartları şu şekilde tariflendirmektedirler:

İç savaşın patlak vermesinden altı yıl önce keskin görüşlü New Yorklu gözlemci Frederick Law Olmsted, Mississippi eyaletinde birinci sınıf pamuk plantasyonlarından birini ziyaret etti ve orada büyük ve güzel bir konak, pamuk, tahıl ve başka ürünler ekilmiş 1.400 dönümlük arazi ve iki yüz domuz gördü. 135 köleden yaklaşık yarısı tarlada çalışıyordu, üçü sanatkârdı, dokuzu ise av ve ahır hizmetkârıydı. Pazarları ve bazen cumartesileri hariç her gün, şafaktan gün batıncaya kadar çalışıyorlardı. Yazın takım hâlinde çapada çalışanlar, bu şekilde on altı saat sürekli çalışırlar, ancak öğle zamanı dinlenmek için kısa bir ara verirlerdi. Yiyecek tayınları, haftada adam başına bir ölçek mısırla iki kilo kadar domuz etinden ibaretti ve köleler buna kendi yetiştirdikleri sebze, yumurta ve kümes hayvanlarını ilave ederlerdi. Tarladaki işçiler arasında bir zenci çavuş dolaşır, onları çalışmaya teşvik eder, kamçısını şaklatır ve bazen de kamçısını onların omuzlarına hafifçe dokundururdu. Nispeten iyi olan plantasyon örneklerinden biridir bu. Olmsted'de başka gözlemciler gibi köleliğin daha sert ve hayvani olduğu plantasyonlar gördü. Köleliği eleştirenler, fazla çalıştırma, zaman zaman kamçılama, satma suretiyle ailelerin merhametsizce parçalanması ve zencilere eğitim, öğretim ve ilerleme imkânı verilmemesi konularından dolayı köleliği suçluyorlardı (Nevins & Commager, 2005: 193-194).

Güney eyaletlerinde köleliğin devam ettiği dönemlerde Kuzeyliler, köleliğe karşı bir tavır geliştirmişlerdi. Kuzeydeki görece özgür ortam, Afro-Amerikalıların bu coğrafyada daha rahat hareket etmelerini sağlıyordu. Amerika'daki ilk Afro-Amerikan gazetesi şeklinde adlandırabileceğimiz *Freedom's Journal*, New York şehrinde Samuel E. Cornish ve John B. Russwurm adındaki iki siyahi tarafından 1827 yılından 1829 yılına kadar yayımlanmıştır. Kölelik karşıtı bu gazetenin, köleliğe ilişkin verdiği örneklerden bazıları Osmanlı ve İslam coğrafyasından alıntılanıyordu. Ana akım ve beyaz çoğunluğa ait Amerikan gazeteleri, Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyanlara, özellikle Yunanlılara karşı takınılan tavrı kölecilik olarak algıladıkları için, bu kanaldan yürümeye çalışan *Freedom's Journal* gazetesi, eğer Osmanlı Devleti'ndeki devşirmeler ve Yunanlılar salt Hristiyan oldukları gerekçesiyle Amerika tarafından korunuyor ve bu saiklerle o coğrafyadaki kölecilik eleştiriliyorsa Amerika'nın kendi şapkasını önüne alıp düşünmesi gerektiğini belirtiyordu. Bu vesileyle Amerika'daki Afro-Amerikalılar için Osmanlı/Türk ve İslam coğrafyası bir *terra incognita* olmaktan çıkmıştır (Güven, 2016: 198). Öyleyse, çoğunlukla negatif bir biçimde anılsa da, Amerika'daki Afro-Amerikan nüfusun belli bir bölümü İslam ve Türk coğrafyasının varlığından en azından 1827 yılından beri haberdar olmuştur, diyebiliriz. Ancak, sayıca az olsa da İslam ile ilgili pozitif nitelikte haberler gazetede yayımlanmış ve bu durum okuma yazma bilen az sayıda Afro-Amerikalı nüfus üzerinde belirgin bir hayranlık etkisi uyandırabilmiştir. Gazetede Eylül 1828 tarihinde yayımlanan buna ilişkin bir haber örneği şu şekildedir:

MUHAMMEDÎ VAAZ

Bu okuyacağınız, Cezayir’de bir müftü tarafından verilen bir vaazın Arapçadan çevrilmiş hâlidir. Kaynak bir istihbarat muhabirinden sağlanmıştır. Biz bu denli büyük bir gücü, bu denli muazzam bir kelamı ve bu denli yüce betimlemeleri bugüne kadar çok az duyduk ya da gördük. İlahi olanın kadir-i mutlaklığının betimleniş şekli muazzamdı: “O düşündü ve âlemler yaratıldı!” Hangi tanımlama bundan daha üstün olabilir ve hangi bitiriş cümlesi şundan daha muazzam addedilebilir: “Gölgesinin örtüsünde güneş mürekkeple kapatılmış gibi olur” (*Freedom’s Journal*, 1828, Sept. 19).

Afro-Amerikalıların görece özgür oldukları New York eyaletinde 1828 yılında yayımlanan *Freedom’s Journal* gazetesinde çıkan bu haberden yaklaşık 150 yıl sonra “kölelik ismi” olarak nitelendirdiği Cassius Clay ismini bırakıp Muhammed Ali adını alan ünlü boksörün İngiltere’de UKTV adlı kanala 1971 yılında vermiş olduğu beyanat, Cezayir’deki müftünün vaazını akla getirmektedir:

Spiker: Koruman var mı?

Muhammed Ali (alaycı bir biçimde korumalarını saymaya başlar): Hayır. Benim bir korumam var. Gözleri yoktur ancak her şeyi görebilir. Kulakları yoktur ancak her şeyi duyabilir. Hafızası olmamasına rağmen güçlü hafızasıyla her şeyi hatırlayabilir. Bir şeyi yaratmak istediğinde, yalnızca “Ol” emrini verir ve o şey varlığa kavuşur. Ancak emirlerini sözler vasıtasıyla iletmez, onu takip edebileceğiniz bir dili ya da duyabileceğiniz kulaklarınız yoktur. Sessiz düşüncelerinizin altındaki sırları duyabilir. Bilin bakalım o kimdir? O tanrı, Allah’tır. O, benim korumamdır. O, senin korumandır (<https://www.youtube.com/watch?v=PYLM0maLR> pg. 21.01.2019).

Amerikalı siyahların İslam’la tanışması, geleneksel İslam anlayışından çok farklı bir tarzda olmuştur. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Sünni İslam’dan farklı ve Amerikan tarzı diyebileceğimiz bir İslam anlayışı Afro-Amerikalılar arasında yayılmaya başlamıştır. Güney Carolina’dan gelen siyah bir göçmen olan Timothy Drew, 1913 yılında, İsevi kiliseleri de çağrıştıran bir biçimde ve İslam’ın heterodoks bir yorumunu kabullenen “Mağripli Kutsal Bilim Mabedi”ni (*Moorish Holy Science Temple*) kurmuştur (Kepel, 1994: 33). Drew’in kökeni hakkında rivayet muhtelifdir. Kökeniyle ilgili söylenenlerden biri Cherokee Kızılderilileri arasında büyüyen bir siyah köle olduğu, diğeri ise Afrikalı bir Müslüman olduğu yönündedir. Yetersiz bir eğitime sahip olan Drew’in kendisini aslında İslamiyet’le çelişecek bir biçimde “İslam’ın ikinci peygamberi” olarak gördüğü de bilinmektedir (Mese, 2013: 10). Daha sonra Soylu Drew Ali adını alan Timothy Drew’e göre Asyatik kökenlere sahip olan toplumlar yani Mısırlılar, Araplar, Japonlar, Çinliler, Hintliler, Güney ve Orta Amerika halkları, Türkler ve Afro-Amerikalılar bir araya gelmeliydiler ve bu

hareket Pan-Afrikalı bir yapı altında olmalıydı. Pan-İslamcı olarak da değerlendirilebilecek bu harekete göre, Asyatik kökenli tüm bu toplumların ortak değeri İslam olmalıydı. Afro-Amerikalıların İslamiyet'e –her ne kadar ırkçı ve heterodoks bir yorumu da olsa– ilgi duymalarının temel sebeplerinden biri, Hz. Muhammed'e atfedilen “Sizleri Allah'tan korkmanız için uyarıyorum ve halefim zenci bir köle bile olsa, onun emirlerine itaat etmenizi istiyorum.” hadisidir. “Pan-Afrikanizmin kurucu babası” olarak bilinen Edward Wilmot Blyden (1832-1912), İslam'ın, Afro-Amerikalıların bünyesinde toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik otonomiye sahip olabilecekleri tek dünya dini olduğunu söylemektedir (Mese, 2013: 5).

Bu noktada “siyah milliyetçilik” akımına da dikkatleri çekmemiz gerekmektedir. Bracey, Meyer ve Rudwick'e göre, “siyah milliyetçiliğin” her türünde ırksal dayanışma şarttır. Kültürel, dinî, ekonomik, politik, bölgesel ve toplumsal olarak bile olsa, ABD'deki tüm siyah milliyetçi hareketler Afro-Amerikalıları ırksal temelde organize etmeye çalışır. Dinsel milliyetçilik ise siyahları beyaz üstünlükçü hareketten ve onun temsil ettiği ibadet merkezlerinden ayırmak için cesaretlendirir (Landon Ezra, 2001: 2).

Daha sonra kısaca değinilecek olan İslam Ümmeti'nin (*Nation of Islam*) yaygın organı *Muhammad Speaks* gazetesinin 9 Şubat 1957 tarihli sayısında yayımlanan bir makalede, “Zenci olarak tanımlananların” aşağı yukarı yüz yıl önce “beyazların kontrolündeki Hristiyanlık” tarafından “zihinsel bir köleliğe” de maruz bırakıldığı ve zavallı zencilerin “köle sahiplerinin dinini” yargılamadan kabul etme durumunda kaldıkları belirtilmiştir. Ne bu dünyada ne öte dünyada kölelere bir hak tanımayan bu dine inanmaya neden devam edildiğini sorgulayan makale, “köle sahiplerinin çıkarları için tasarlanan” bir dinin, köleleri onların kırbaçlarından, silahlarından, linçlerinden ve ateşlerinden korumadığını da belirtmektedir (http://web.archive.org/web/20080605014105/http://www.seventhfam.com:80/temple/courier_articles/art34.htm).

Cassius Clay'in yaşadığı dönemde her ne kadar köle sahiplerinin “kırbaçları, silahları, fiziksel linçleri ve ateşleri” yoktuysa da aşağılama ve ayrımcılık tüm şiddetle devam etmekteydi. Genç Cassius, 1960 Roma Yaz Olimpiyatları'nda Olimpiyat Şampiyonu olmuş ve altın madalyayı gururla taşımaktaydı. Bingham ve Wallace'ın (2013: 1-2) tabiriyle “onunla yedi, onunla uyudu, onunla duş aldı ve boynundan hiç çıkarmadı. Clay, Roma'daki Olimpiyat Köyü'nde madalyasını gururla göstererek ‘Ben Kralım’ diyerek yürümekteydi.” Hatta Clay ile röportaj yapmak isteyen bir Sovyet muhabir ona, Amerika adına mücadele eden bir zencinin bu konuda neler hissettiğini sorduğunda, “ABD bu dünyadaki en iyi ülkedir, sizinkinden bile iyi” cevabını vermiş ve muhabir ırksal ayrımcılık ve eşitsizlik konularına değindiğinde

“bazı problemlerin var olduğunu ancak bu konular üzerine uğraşan bazı kalifiye insanların da var olduğunu” belirterek soruyu geçiştirmiştir (Bingham & Wallace, 2013: 3-4). Clay ülkesine gururla dönerken uçakta bir şiir kaleme almış ve sevincini haykirmiştir:

CASSIUS ROMA’YI NASIL ALDI?

Cassius Clay, Jr.

Amerika’yı en büyük yapmak hedefim,
Böylece Rus’la Polonyalıyı yendim,
Ve kazandım Amerika için bir Altın Madalya,
İtalyanlar dediler: “Büyüksün sen geçmişteki Cassius’tan bile.”
Adını seviyoruz, oyununu seviyoruz,
Roma’yı istersen evin yapalım.
Misafirperverliklerinden dolayı teşekkür ettim,
Ama Amerika hâlâ benim ülkem.
Çünkü Louisville’de beni bekliyor halkım (Durham, 2016: 86).

Roma’da Olimpiyat madalyası kazanmış bir Amerikan vatandaşı olmasına rağmen Clay, Louisville’de hayatın gerçeklerinin farkına varacaktır. Sadece beyazların girebildiği bir restorana giden Clay, madalyasını göstermesine rağmen “Burada zencilere hizmet vermiyoruz!” uyarısını hatta hakaretini işitir, restorandan kovulur ve gururla taşıdığı ancak artık bir anlamı olmayan madalyasını Ohio Nehri’ne fırlatır (Titeux, 2017: sny).

Genç şampiyon Cassius’un, efsane şampiyon ve aktivist Muhammed Ali’ye doğru dönüşümü bu noktadan itibaren başlamaktadır.

3. Sportif Başarılar ve Afro-Amerikan Direniş Ruhuna Kısa Bir Bakış

Afro-Amerikan kültürel direnişinde; Amerikalı şarkıcı, aktör ve siyah aktivist Paul Robeson, Major League’de oynayan ilk Afro-Amerikalı beyzbol oyuncusu Jackie Robinson, Afro-Amerikalı ünlü şarkıcı ve aktivist Harry Belafonte, olimpiyat şampiyonları Tommie Smith ve John Carlos gibi isimlerin çok önemli yerleri vardır. Sanat ve spor dalındaki bu Afro-Amerikalılar, onlara açılan profesyonel alanları, yani atletizm pistlerini, sahneleri ve ekranları, Afro-Amerikan toplumunun mücadelesine alanlarına çevirmişlerdir. Diğer bir tabirle bu alanları “politize etmişlerdir” (Farred, 1997: 2).

1968 Mexico City Olimpiyatları’nda, Olimpiyat Stadyumu’nda Afro-Amerikalı iki atlet John Carlos ve Tommie Smith, sırasıyla altın ve bronz madalya kazanmışlardı. 16 Ekim 1968 yılındaki ödül seremonisinde, Amerikan Millî Marşı okunurken

siyah eldivenli kollarını havaya kaldırmışlar ve bu ikonik görüntü tarihe geçmişti. Smith, bu hareketlerinin “Siyah İktidar” sembolü olmadığını, daha çok bir “insan hakları selamlaması” olarak nitelendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu gösteri, modern olimpiyat tarihindeki en önemli anlardan biri olarak tarihe geçmiştir. O dönemde genç bir spor yazarı olan Brent Musberger, bu iki atleti “kara derili hücum askerleri” olarak adlandırmıştır. Smith ve Carlos, olimpiyat madalyasının getireceği imtiyaz, şöhret ve serveti daha ulvi bir dava uğruna kurban etmişlerdir. Bu duruma cevaben John Carlos şunları söylemiştir: “Birçok siyah atlet, olimpiyat madalyası kazanmanın kendilerini ırkçılıktan koruyacağını düşünmekteydi. Ancak sen bir madalya kazanmış olsan bile, madalyan örneğin anneni bu durumdan koruyamazdı. Kız kardeşini ya da çocuklarını ırkçılıktan muhafaza edemezdin. Evet belki sana 15 dakikalığına bir şöhret bahşederdi [Andy Warhol’un ünlü sözüne atf yaparak], ama geri kalan hayatında ne olacaktı ki?” (<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/09/2011192813230659320.html>).

Resim 1- John Carlos ve Tommie Smith 1968 Meksika Olimpiyatları'nda

Siyah İktidar Hareketi'nin Lideri Stokely Carmichael (1968: 21), ABD'nin birçok yerinde “Seçkin Zenciler”den söz edildiğini belirtmektedir. Ona göre bu zenciler, “beyaz derili iktidarın mostralık ortaya çıkardığı ve o iktidarın eline bakan bir avuç siyah derilidir. Bu siyah derili ‘önderler’, beyaz derili velinimetlerinin el verdiği ölçüde güçlüdürler.” Yine Carmichael, bu siyah derili sözde önderleri, “tutsak önderler” sınıfı olarak nitelendirmiştir. Ona göre, “bu kimselerin çoğu ırkçı sisteme uymuşlardır ve birkaç dolarlık rahat bir düzen ve sallantılı bir sosyal mevki uğruna sömürge uyrukluğunu sineye çekmişlerdir” (Carmichael & Hamilton, 1968: 23-24). İki önemli Afro-Ameri-

kalı spor adamı Carlos ve Smith, Carmichael'in belirttiği hataya düşmemiş ve "beyaz iktidar" nezdinde şöhretlerini ve itibarlarını o an için kaybetmek pahasına toplumlarının sorunlarını Olimpiyat kürsüsüne taşımışlardır. Ancak genç Cassius, Olimpiyat şampiyonluğunun kendisine getirdiğini düşündüğü imtiyazın çok da önemli olmadığını, "beyazlara ait" bir restoranda yemek yemekten alıkonulduğunda acı bir tecrübeyle anlayabilmiştir.

Çalışmanın devamında kısaca değinilecek olan Kara Panterler Partisi'nin (*Black Panther Party*) üyelerinden Mumia Ebu-Cemal'in deyimleriyle, geçmişe asırlara dayanan Siyah Direniş Hareketi'nde iki temel eğilim mevcuttur. Bunlardan birincisi, "beyaz efendilerce" görece muteber olarak kabul edilen Dr. Martin Luther King'in başını çektiği "Medeni Haklar Mücadelesi"dir. Medeni Haklar Mücadelesi'nin siyah ve beyaz seçkinlerce sosyal kabul görme sebebi, King'in "Hristiyan sabrı ve öteki-yanağını-çevir doktrininin", beyazlar açısından oldukça rahatlatıcı olmasıydı (Ebu-Cemal, 2004: 9).

Martin Luther King'in, 5 Aralık 1955 yılında Alabama'da yaptığı konuşma, Ebu-Cemal'in tarifine örnek teşkil etmektedir. King, bir Baptist vaiz olarak, Hristiyanlığa uygun bir konuşma yapmıştır:

Demokrasinin en büyük şanı, haklar uğruna protesto etme hakkıdır. Bu örgütler (Beyaz Yurttaşlar Konseyi ile Ku Klux Klan), toplumda adaletsizlik sürsün diye protestolar düzenliyor. Biz toplumda adalet ortaya çıksın diye protesto düzenliyoruz. Onların yöntemleri şiddet ve kanunsuzluk getiriyor. Ama bizim protestolarımızda haç yakma olmayacak. Hiçbir beyaz, kukuletalı bir siyah güruhu tarafından evinden alınıp vahşice öldürülmeyecek. Tehdit ve sindirme olmayacak. Bize, kanunun ve düzenin en yüce ilkeleri yol gösterecek. Bizim yöntemimiz zor değil, ikna olacaktır... Eylemlerimize yön veren ideal, sevgi olmalıdır. İsa'nın yüzyılların ötesinden yankılanan sesini bir kez daha duymalıyız (MacArthur, 1995: 213).

King'in "öteki yanağını çevir" doktrini artık bazı Afro-Amerikalılara yetersiz gelmekteydi. King'in liderlik anlayışının antitezi olarak görebileceğimiz Malcolm X'in liderlik şekli ve vaizi olduğu *Nation of Islam* (İslam Ümmeti), bununla beraber yine Malcolm X'ten etkilenen ancak laik ve sosyalist yönelime sahip *Black Panther Party* (Kara Panterler Partisi) ikinci temel eğilimin temel yapıtaşlarıydı. Afro-Amerikalı ünlü aktivist ve filozof Angela Davis otobiyografisinde, King'i, yani Siyah Direniş Hareketi'ndeki birinci temel eğilimin temsilcisini anlatırken, bir dönem onu eylemsizlik konusundaki katı tutumundan dolayı eleştirdiğini ve dinini, felsefi eylemsizliğini ve "insan haklarına" odaklanmış olma hâlini büyük bir özgürlük mücadelesine aykırı bulduğunu "üzülerek" belirtmiştir (Davis, 2017: 192).

Malcolm X'in temsil ettiği ikinci temel hareket, daha önce de belirtildiği gibi hem

Muhammed Ali'nin daha sonra üyesi olacağı İslam Ümmeti'ne hem de sosyalist Kara Panterler Partisi'ne esin kaynağı olacaktı. Afro-Amerikan direnişinde oldukça önemli bir yeri olan Kara Panterler Partisi'nden ve Afro-Amerikalı bir Müslüman olan Malcolm X'ten ne şekilde etkilendiğinden kısaca bahsedilmesi gerekmektedir. Ekim 1966 tarihinde Dr. Huey P. Newton ve Bobby Seale tarafından kurulan Kara Panterler Partisi, İslam Ümmeti vaizi Malcolm X'ten dört temel noktada etkilenmiştir: (1) Afro-Amerikalıların siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için silahlanabilecekleri fikri; (2) bireylerin özgürlük hareketine katılmak suretiyle ruhsal ve zihinsel bir yenilenmeye girecekleri fikri; (3) sadece karşılıklı bir saygı çerçevesinde diğer etnik kökenlerden gelenlerle ittifaka açık olunabileceği fikri; (4) sivil haklar hareketinin ırkçılık ve Batı kapitalizmine karşı uluslararası mücadelenin bir parçası olduğu fikridir (Alkebulan, 2007: 8). Bu anlamda Malcolm X, Müslüman bir vaiz olmasına rağmen, sosyalist Kara Panterler Partisi'nin "ideolojik bilgisi"dir diyebiliriz.

Daha önce çalışmada bahsedilen İslam Ümmeti'ne bakıldığında, bu konuda araştırmaları bulunan Kepel'in tabiriyle onu [İslam Ümmeti] yaratanın "Amerika'nın vahşiliği" (*wilderness of America*) olduğunu ve "ters çevrilmiş bir mitos" yani meşhur "*American way of life*"ın (Amerikan yaşam tarzı) bir "negatifi" olarak icat edildiğini bilmemiz gerekmektedir (Kepel, 1995: 22, 24).

Afro-Amerikalı sporcuların başarıları konusuna döndüğümüzde, bahsedilen tüm bu hareketlerin –İslam Ümmeti ve Kara Panterler Partisi– görünür hâle geldiği, dünyaca tanındığı arenalardan en önemlisinin "spor müsabakaları" olduğu söylenebilir. Carlos ve Smith adlı iki atletin, 1968 Mexico City Olimpiyatları'nda kimliği bilinmeyen bir AP muhabiri tarafından çekilen fotoğrafı, hem Amerika'nın bu arenadaki gücünü hem de ırkçılığın hüküm sürdüğü bir ülke olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Carlos ve Smith'in sıkılı yumrukları, siyah eldivenleri ve millî marş söylenirken eğilen başları, sembolik olarak "Siyah İktidar"a, hatta "Kara Panterler Partisi"ne vurgu yapmaktadır. Sıkılı yumruk imgesi Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez 1917 yılında, direniş ve birliğin daimi simgesi olarak, sanayi işçileri arasında görülmüştür. 1968 yılında Kara Panterler Partisi, sıkılı yumruğu; Siyah İktidar, militanlık ve direnişin simgesi olarak kullanmaya başlamıştır. Lucciano Mendiola'nın (2013: 27) tabiriyle, "King'deki eğilen baş imgesinde, Beyaz Amerika, direniş ve itaati görürken; Malcolm X'teki eğilen baş imgesinde, Amerika itaatsizlik ve isyanı görmüştür." Malcolm X'e göre Kara Panterler Partisi, Amerikan plantasyonlarında köleliğe öfkeyle bakan ve bunu gizlemeyen "tarla köleleri"ni sembolize ediyordu ve "tarla köleleri", "beyaz efendinin ölmesi için dua ederlerdi". Malcolm X, King'in bakış açısının ise "Neyin var efendi? Hasta mıyız?" diye soran "ev kölesi"nin tipik bir örneği olduğunu belirtmektedir (Ebu-Cemal, 2004: 10). Carlos ve

Smith'in sıkılı yumrukları ve eğilen başları, onların birer "ev kölesi" olmadıklarını ve King'den ziyade Malcolm X ile Kara Panterler Partisi'ne yakın durduklarını gösteren bir imge olarak tüm dünyaya sportif başarı ve en önemli spor müsabakası olan olimpiyat yayınları yoluyla göstermiştir.

4. Sonny Liston-Cassius Clay Maçı: Genç Cassius'un Büyük Dönüşümü ve Şöhreti

Frantz Fanon, Hristiyanlıktan söz ederken özellikle sömürgelerdeki kiliselerin "beyaz adamın kilisesi" olduğundan bahseder. Sömürge'deki kilise, beyaz adamın yani yabancı'nın kilisesidir. Fanon'a göre bu kilise sömürge halkını ya da konumuz açısından bakarsak –siyah köleyi– Tanrı yoluna değil, beyaz adamın yoluna, efendinin yoluna ve ezenin yoluna çağırın bir yapıdır (Fanon, 1994: 48). Buradan hareketle, daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi Clay, Olimpiyat Madalyası'nı genç yaşta kazandığında muteber bir Amerikan vatandaşı ve iyi bir Hristiyan olmaya çalışıyordu ve hayallerinin ufku yalnızca beyazların girebildiği bir restoranda zenci bir olimpiyat şampiyonu olarak, madalyasının ona sunduğu ayrıcalıktan faydalanmak suretiyle güzel bir akşam yemeği yemektir. Louisville'deki efendilerine kendisini beğendirmeye ve onların gözünde itibar kazanmaya çalışan bir "ev kölesi" tavrına sahipti. Ancak, bu küçük hayalini bile gerçekleştirememesi onun gözlerini açıyor ve ufkunun sınırları hem Louisville'yi hem de o küçük restoranı aşmaya başlıyordu.

25 Şubat 1964 tarihine kadar Sonny Liston, "yenilmez Dünya Ağır Sıklet Boks Şampiyonu" unvanını taşıyan Afro-Amerikalı bir sporcuymdu. Liston bu unvanı, 1962 yılında eski şampiyon Floyd Patterson'u iki kez üstelik birinci rauntta, nakavt ile mağlup ederek almıştı. 25 Şubat 1964 gecesi, 22 yaşındaki genç Cassius "yenilmez" ve "yeraltı dünyasıyla sıkı bağları olan" dünya şampiyonunu mağlup ediyor ve kemeri elinden alıyordu. Oysaki herkes, Liston'un galibiyetine kesin gözüyle bakıyordu. Liston'a karşı galip gelen yeni şampiyon Clay'in, maçtan bir gün sonra yaptığı sansasyonel açıklama, Amerikan ve dünya spor tarihindeki en önemli olaylardan biri olarak tarihe geçecekti. Bir spor muhabirinin Clay'e Siyah Müslümanlara katılıp katılmadığına dair sorduğu soruya verdiği cevap şu şekildedir:

Ben Allah'a ve barışa inanıyorum. Beyazların olduğu bir mahalleye taşınmak istemiyorum. Beyaz bir kadınla evlenmek istemiyorum. Ben artık nereye gitmem gerektiğini biliyorum, doğrunun ne olduğunu biliyorum ve sizin benim olmamı istediğiniz kişi olmayacağımı biliyorum. Yapmak istediklerimi yapmak konusunda özgürüm (Mendiola, 2013: 59).

Bir gün sonra yaptığı basın toplantısında, kararını daha net bir şekilde açıklar ve artık bir Hristiyan olmadığını açıkça deklare eder. O artık Afro-Amerikalı bir Müslümandır:

Ben artık Hristiyan değilim. Zorunlu entegrasyona karşı savaş veren tüm o siyahi insanların infilak ettiklerini göre göre Hristiyan kalamam. Taşlarla kafaları ezilirken, etleri köpeklere çığnetilirken, siyahi kiliseleri bombalanırken ve failleri bulunamazken Hristiyan kalamam. Ben ağır sıklet boks şampiyonuyum ama hâlâ girmemin yasak olduğu mahalleler var. Ben zorunlu entegrasyona inanmıyorum. Ben nereye ait olduğumu biliyorum. Kimsenin evine kendimi zorla aldırarak değilim. Kendi insanlarımı seviyorum. Onlar birbirlerinin haklarına tecavüz etmeden bir arada yaşayabiliyorlar. Bir adamı, sadece barış istediği için lanetleyemezsiniz. Eğer böyle yaparsanız, barışın kendisini lanetliyorsunuz demektir (Mendiola, 2013: 60).

Liston'la yaptığı ve galip geldiği müsabakanın sonrasında gelişen bir diğer önemli olay, Cassius Clay'in, Muhammed Ali ismini almasıdır. İslam Ümmeti lideri ve kendini Kuzey Amerika'nın tebliğcisi bir peygamber olarak gören Elijah Muhammed'in kendisine verdiği bir isimdir bu ve her ne kadar Muhammed Ali, İslam'ın bu heteredoks yorumundan daha sonra vazgeçmiş olsa da, ölene kadar gururla taşıyacaktır. Malcolm X'e göre, Amerika'daki siyah köleler ırksal özellikleri yok edilinceye ve evcilleştirilinceye kadar, beyaz köle sahipleri tarafından tecavüze uğramışlardır. Köle sahipleri, tecavüz yoluyla ortaya çıkan bu yeni ırka kendi soyadlarını dayatmışlardır (Kepel, 1994: 41). Bu yüzden "zenciler" kölelik adlarından kurtulmalıdırlar. Cassius Clay Jr.'un, Muhammed Ali'ye dönüşümüne bu açıdan da bakmak gerekmektedir.

Muhammed Ali'nin ringlerde gösterdiği olağanüstü başarılar, kameraların ve muhabirlerin ilgisinin daima onun üstünde olmasını beraberinde getirmiştir. Hauser'e (2016) göre Ali, medya tarafından üretilen ve yaratılan bir ikon değildir. Tam tersine kendisi medyayı nasıl kullanacağını ve mesajlarını nasıl ileticeğini çok iyi biliyordu. Televizyonun insanların hayatlarına yeni yeni girdiği yıllarda, doğru zamanda, doğru yerde olan bir kişiydi. "Ali, televizyonun ne olduğunu keşfettiğinde 'Hani, TV kanalları nerede? Kameraları yaklaştırın! Ben hazırım!' şeklinde dolaşıyordu ortalıkta" (Hauser, 2016: 10). Muhammed Ali, dünyada fotoğrafı en çok çekilen kişi olarak da bilinmektedir. Özellikle, Afro-Amerikalılar nezdinde kötü bir şöhreti olan –sürekli polisle başı belada olan eski bir mahkûm olması sebebiyle– eski şampiyon Sonny Liston'u mağlup etmesiyle, "yakışıklı ve temiz" bir sporcu imajı da medyanın ilgisinin kendisinin üstünde yoğunlaşmasını beraberinde getirmekteydi. Ali, aynı zamanda, Afro-Amerikalılarla ana akım medya arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bu durum ona bir nevi Afro-Amerikalıların sözcüsü olma konumunu da bahşetmekteydi. Muhammed Ali, bu açıdan kendi toplumu için önem arz eden bir şahsiyetti (<https://ussporthistory.com/2017/02/06/21.01.2019>).

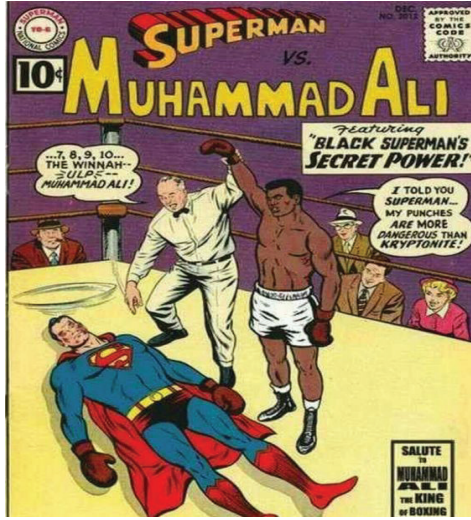

Resim 2- Muhammed Ali-Sonny Liston Müsabakası
(<https://usatftw.files.wordpress.com>, 21.01.2019)

5. Vietnam'a Karşı Çıkış, Müslüman Kimliği ve Muhammed Ali'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Türkiye'deki İmajı

Muhammed Ali, bir İslam Ümmeti üyesi olarak Vietnam Savaşı'nda yer almaya karşı çıkıyordu. Ali, askerliğe mental olarak elverişli olduğuna dair testleri geçememiş olmasına rağmen, asker alım statüsü 1-A'ya yükseltilmiş, yani kendisine "askerliğe elverişli" raporu verilmiştir. Bu kararın üzerine Ali, medya karşısında bu savaşa karşı olduğunu, "Vietkong ile hiçbir derdim yok benim, olamaz da" cümlesiyle ifade ediyordu (Ezra, 2009: 93). Bununla beraber Ali, Vietnamlılarla ilgili olarak, "Onlar bana hiçbir zaman 'zenci (nigger)' diye hitap etmediler." diyerek bu savaşın onun savaşı olmadığını tekrarlıyordu. ABD "kurumsal yapı"sı ve medya, bu olay üzerine Şampiyona savaş açmış ve Ali'yi bir numaralı "halk düşmanı" olarak lanse etmeye çalışmıştır (Farred, 1995: 38). Savaşa gitmeyi reddetmesinden sonra Ali'nin tüm şampiyonlukları elinden alınacak ve müsabakalara katılmasına izin verilmeyecekti. Ancak Ali, Amerika'daki fakir kesimin, sırf zengin kesim öyle istiyor diye Vietnam'daki yoksul halkı öldürmeye neden mecbur bırakıldıklarını sorgular hâle gelmiştir ve bunu halkın anlayacağı dilde anlatmıştır. Oysaki Amerikan makamları, Ali'yi askerî üniformayla fotoğraflamanın Afrika, Asya ve Güney Amerika'da Vietnam Savaşı'nı meşrulaştırarak bir halkla ilişkiler faaliyeti olabileceğini hesaplamışlardır (Hauser, 2016: 15).

Vietnam Savaşı'na karşı çıkışı sebebiyle uzun süre ringlerden uzak kalan Ali'nin ringlere en medyatik ve efsanevi dönüşü, 30 Ekim 1974 yılında Zaire'nin Kinshasa şehrinde olmuştur. Yeni şampiyon George Foreman ile Muhammed Ali müsabakası yani ünlü Rumble in the Jungle dövüşü birçok açıdan sembolik anlama sahiptir. Daha önce bahsedilen özgürleşme hareketi ve Vietnam Savaşı'nın kamuoyundaki etkisi sporu, "siyasetten kaçış alanı" olmaktan çıkarmış ve tam anlamıyla "siyasetin merkezine" yerleştirmiştir. Uydu yayıncılığı, müsabakayı uluslararası arenaya ve herkesin gözü önüne taşımış; iki Afro-Amerikalı boksörün mücadelesini, "isyanın ve anti-koloniyalizmin (Ali)", "Amerikan vatansever milliyetçiliği ve peyderpey gelişen ırksal gelişim (Foreman)" ile mücadelesi şekline büründürmüştür. Uydu yayıncılığı sayesinde, müsabaka Afrika ve Orta Doğu ülkeleri de (üçüncü dünya ülkeleri) dâhil olmak üzere 120 ülkede izlenir hâle gelmiştir. Müsabakanın bir diğer sembolik anlamı, Ali'nin Hristiyanlığa ve ırkçı beyaz Amerika'ya, İslam'ın kutsal savaşını açmasıydı (Erenberg, 2012: 82).

Resim 3- Popüler Kültür ve Muhammed Ali: Siyah Süpermen, Beyaz Süpermen'e Karşı (<https://tr.pinterest.com/pin/808607308067246123/>, 25.01.2019).

Roma Olimpiyatları'nda Sovyetler Birliği'nden gelen muhabire, Amerika'nın meziyetlerini öven Soğuk Savaş Kahramanı Cassius Clay, yerini "kölelik adını" ve dini ni değiştiren Muhammed Ali'ye dönüşmüştü. Hatta artık "Ben Amerikalı değilim. Ben siyah bir adamım." demeye başlamıştı. Beyaz, Hristiyan güç odakları açık bir biçimde, Müslüman bir dünya şampiyonunu istemiyordu (Harrison, 2001: 70). Ancak, televizyon ekranlarından Muhammed Ali'ye hayranlık duyanların sevgisini engellemek mümkün değildi. Bunun yanı sıra Ali'nin sportif başarılarından dolayı bir "spor ikonu" olması, onu *de facto* olarak etkin bir pozisyona getirmiş, liderlik

misyonu yüklemiş, hatta rol model hâline getirmiştir. Bu tarz “spor ikonları”, “dönüştürücü liderler” olarak bilinmektedirler (Taylor, 2016: 17).

Müslüman Orta Doğu ve diğer üçüncü dünya ülkelerinde bir kahraman gibi görülen Muhammed Ali'nin hayatını Momodu Christopher Taylor (2016: 21), altı aşamaya ayırmaktadır. Bu aşamalardan dördüncü (Politik Liderlik, 1967-1971) ve beşinci (Spor İkonluğu & Küresel Liderlik, 1971-1981) aşamalar, Ali'nin tüm dünya tarafından tam olarak tanındığı ve sevildiği dönemlere tekabül etmektedir.

Türkiye'ye baktığımızda, Ali'nin boks sporuna meraklı olanlarca 1960 Roma Olimpiyatları'ndan beri takip edildiğini ama 1964 yılında Muhammed Ali adını alıp İslam'ı seçtiğini açıkladıktan sonra “Türkiye'nin Boksörü” olduğunu görürüz. Müslüman olmasının yanı sıra, Vietnam Savaşı'na karşı verdiği tepki ve siyah haklarına ilişkin mücadelesi, Türk halkınca sempatiyle karşılanmıştır (Dere, Aslan, Adakuş & Altun, 2017: 566). Muhammed Ali'nin her başarısı, sanki millî bir başarıymış gibi algılanmış ve 'ezilenlerin zaferi'ni (Müslümanlar, Siyahiler vd.) çağrıştırmıştır. Türkiye'de Ali'nin adına türküler bile yakılmıştır:

[Kahramanlık şiiri okuyan bir kadın sesi]

Ali, Aslanım Muhammed Ali...
İki soldan vurdun, bir sağdan çaktın,
Foreman'a güzel ziyafet çektin.
Ayağa kalksaydı öldürecektin.
Vuruşta yamansın Muhammed Ali.

[Türkü başlar]

Kalbinde iman var, kuvvet kolunda...
Gerçek Müslümansın, Allah yolunda.
Spor dünyasının bokus dalında...
Eşsiz kahramansın Muhammed Ali.
Muhammed Ali, Muhammed Ali...

[Şiir okuyan kadın sesi]

Şöhretin dünyada yükseldi kat kat,
Hasmını bırakma iyi dayak at.
Ağzını, burnunu birbirine kat,
Al kana boyansın, Muhammed Ali.

[Türkü devam eder]

Zaferinle bayrak çektin yarına, yarına,
İslam âleminin ufuklarına.
Dünya boyun eğdi yumruklarına,
Bugün bir cihansın, Muhammed Ali.
Muhammed Ali, Muhammed Ali...

[Şiir okuyan kadın sesi]

Sevindirdin bizi, bin yaşa, sağ ol!
Zaten İslam dini en gerçek bir yol,
Bütün boksörlere büyük önder ol!
Ulu bir aslansın, Muhammed Ali.

[Türkü devam eder]

Sen yumruk vurdukça bize haz verir, haz verir.
Frezer, Foruman, Lizton hepsi vız gelir,
Üçü birden gelse yine az gelir, az gelir.
Takdire şayansın, Muhammed Ali, Muhammed Ali.

[Şiir okuyan kadın sesi]

Sende ayrı bir sır var, ayrı bir tavır,
Türk kadar güçlüsün, Türk kadar cesur...
Ellerin dert görmesin, vur yiğidim vur.
Yorulmaz civansın, Muhammed Ali.

[Türkü devam eder]

Mağrur Foreman'ı dövüşün, hele,
Koskoca dünyaya saldın velvele.
Bütün Müslümanlar biriz, el ele,
Bir ulu kervansın Muhammed Ali, Muhammed Ali.

[Şiir okuyan kadın sesi]

Ellerine sağlık, koluna kuvvet...
Ömrün uzun olsun, makamın cennet,
Sana yardım etsin Allah, Muhammed!
Can içinde cansın, Muhammed Ali.

[Türkü devam eder]

Yumrukların ışık tuttu dünyaya, dünyaya...
Büyük, büyük insansın Muhammed Ali...

İslam bayrağını çektin semaya,
Çünkü Müslümanısın, Muhammed Ali.
[Şiir okuyan kadın sesi]
Ya Allah deyip de vurduğun zaman,
Neymiş Lizton, Freyzır, Foreman.
Hayranlarındandır Vahap Kocaman,
Çünkü Müslümanısın, Muhammed Ali.
Haydi aslanım, haydi yiğidim!
Vur, vur Allah aşkına! Vur Muhammed aşkına! Vur Ali aşkına!
(Rıza, trs.)

Rıza Konyalı'nın plağa okuduğu türküden de anlaşılabilirce üzere Muhammed Ali'nin Müslüman kimliği, Türk toplumunda büyük saygı uyandırmaktadır. Konyalı'nın türküsünde Müslümanlık ön plana çıkarken Ali Taş'ın koçaklamasında ise yine İslam temel öge olmakla beraber, "haşhaş ekim yasağı", "Muhammed Ali'nin unvanının zorla alınması", "faşizm", "emperyalizm", "insan hakları", "sömürü" gibi sol kavramlar da kullanılmıştır. Ayrıca ikinci koçaklamada, Türk-İslam geleneğinde önemli bir yeri olan Yeniçeri gülbanklarına benzer ve Hz. Ali'nin ismine vurgu yapan bir tarz da mevcuttur:

[Şiir şeklinde]
Vur Aslan Ali Vur!
Öyle vur ki senin elinden zorla şampiyonluğunu alan emperyalist Amerika'nın beynini parçala!
Vur! Vur, Müslümanlık için vur!
Şampiyonluk için vur!
İnsanlık için vur!
Hak için, Allah için... Vur Ali vur!

[Türkü başlar]
Muhammed Ali'de sarsılmaz iman,
Yamandır Ali'min yumruğu yaman,
Nasıl yuvarlandı, domuz Foreman,
Gavırın beynine vur Ali'm vur, vur!
İslamlık şanına vur Ali'm vur, vur!

İki sol, bir sağla bitirdin işi,
Ringe de sığmıyor, ayının leşi,
Ali'nin yumruğu eyledi şaşı,
Gaşının üstüne vur Ali'm vur, vur!

İslamlık şanına vur Ali'm vur, vur!
 Müslümanlar için vur Ali'm vur, vur!
 Dünyaya öğrettin, neymiş Müslüman,
 Muhammed Ali'ler ezelden aslan!
 En büyük sensin Ali'm, dünyaya seslen!
 Müslümanlık için vur Ali'm vur, vur!
 İslam'ın yoluna vur Ali'm vur, vur!
 Gavırın beynini gır Ali'm gır, gır!

Dünya şampiyonu Muhammed Ali,
 Senin yardımcındır, oğulu veli,
 İsmi sevdiğim Muhammed Ali,
 Muhammed yoluna vur Ali'm vur, vur!
 Ali'nin şanıdır, vur Ali'm vur, vur!
 Gavırın beynini gır Ali'm gır, gır!
 Gavırını cehenneme sür Ali'm sür, sür!

Bu bir Müslümanla, gavır savaşı,
 Faşist, ekme dedi bize haşhaşı,
 Ali Taş'ım Ali, kimin adaşı?
 Ali'min şanıdır, vur Ali vur, vur!
 İslamlık uğruna vur Ali'm vur, vur!
 Gavırın belini gır Ali'm, gır, gır!
 İnsanlık uğruna vur Ali'm vur, vur!
 Sömürenler için vur Ali'm vur, vur!
 (Taş, <https://www.youtube.com/watch?v=ISqE6tSx-hU>, 25.01.2019)

Türkiye'de genellikle Afrika kökenlilere sempatiyle yaklaşılmaktadır. Bununla beraber Afrika'dan Osmanlı Devleti'ne köle olarak gelen Afro-Türkler, ABD'deki gibi bir kölelik şuuruna ulaşmamışlar ve benzer deneyimleri yaşamamışlardır. Hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminde, ırksal bir ayrıma gidilmeksizin Türk/Müslüman addedilmişlerdir. Aynı zamanda Türk kültürünün içinde, Akdeniz'in öte yakasından kalma ve bu kültürü zenginleştiren Afrika kültüründen öğeler de yer almaktadır (Durugönül, 2003: 290). Bu bakımdan Türkiye'de daha en başından, Afrika kökenlilere karşı bir antipati mevcut değildir. Bu bağlamda Muhammed Ali'de hem sportif başarıları hem de Müslüman olması dolayısıyla Türk sporseverleri tarafından sempatiyle karşılanmıştır.

Ünlü TRT spikeri Orhan Ayhan, "Yıllardan beri bu insanla bir yatıp kalkmadığımız

kaldı [Ali]. Bütün müsabakalarını anlattım. İlk maçını 8 Mart 1971’de TRT’ye anlattım.” demektedir. Yayıncılık anlamında Ayhan’ın anıları, bu çalışma açısından önem arz etmektedir. 8 Mart 1971, Ali’nin Frazier mücadelesi TRT’den yayımlanan ilk canlı maçı olarak tarihe geçmiştir. Ayhan, bu mücadeleyi şöyle aktarıyor: “Sabah saat 4’lerde kalkıldı. Saat 4’ü 29 geçte canlı yayına girdim. 15 raunt başa baş giden mücadelenin sonunda Frazier dünya şampiyonluğunu kazanıyordu” (TRT Spor, 2018). Ayhan’a göre, Ali eğer farklı bir mesleği seçmiş olsaydı da, büyük bir reklam yüzü olabilecek kapasiteye sahipti. Çok çeşitli kitleleri ve en çok da kadınları ekranlara bağlayabiliyordu. Ona göre, Türkiye’de ilgi uyandırmasının en önemli sebebi Müslüman olmasıydı. Ayhan, Müslüman olmasının onu Türkiye’de kahraman yaptığını belirtmekte ve Amerikan boks müsabakalarının Ali’den önce bu denli ilgiyle seyredilmediğini söylemektedir:

Muhammed Ali’den önce Amerikan boksunu olağanüstü bir ilgiyle, takipçilikle izlemezdik yani. Zaman zaman haberler gelir, sinemalarda seyrederez, ufak tefek jurnaller olurdu. Ama 1971’de TRT’de yayınlanması, bir Müslüman boksörün ringlerdeki savaşı, Türkiye’de bomba gibi patladı. Her eve girdi. Eve girmesi demek, evin hanımının da ilgi göstermesi demek. Ankara’da otelden çıktım, ilk maçımı anlatmaya gideceğim, Joe Frazier maçını. Adımlarımı atıyorum. Her adımda en azından caddelerde, evlerde 4-5 lamba birden yanıyor. Kim o? Evin hanımları. Çıktı mutfakta, lambasını yaktı. Çayını demlemek üzere, daha sonra eşi ve çocukları kalkıp ekranın başına geçecek. Kadınların ilgisi de bu bakımdan çok önemli. Hem bir reklam objesi olması, çok çarpıcı laflar etmesi, boksta alışmadığımız gösteriler yapması, bunlar hepsi büyük bir ilgiyle takip edildi ve dünyanın sayılı adamları arasına girdi (<https://www.ntv.com.tr/30.01.2019>).

6. Sonuç

Tommie Smith ve John Carlos, 1968 Mexico City Olimpiyatları’nda geldikleri ülke olan ABD adına altın ve bronz olimpiyat madalyalarını alıp, millî marş çalınırken nizamı bir saygı duruşu yaparak podyumdan inebilir ve Andy Warhol’dan ödünç aldıkları terimle “15 dakikalığına ünlü” olabiliyorlardı. Ancak onlar, kürsüde bundan daha fazlasını yaparak, “Siyah İktidar” selamı verip Afro-Amerikalıların sorunlarını Olimpiyat kürsüsüne taşımakla sadece sportif başarılarıyla anılmak yerine “politik birer ikon” hâline gelmişlerdir. Olimpiyat kürsüsündeki bu siyasi selamlama, onları unutulmazlar arasına sokmuş ve görüntü tüm dünyada sporseverlerin hafızalarına kazınmıştır.

Cassius Clay’de 1960 Roma Olimpiyatları’nda çok genç bir yaşta altın madalyayı almış fakat en büyük hayali Louisville’de “yalnızca beyazlara mahsus” bir restoranda Amerikalı bir Olimpiyat Şampiyonu olarak yemek yiyebilmek olduğu için o dönemde

hem ülkesi hem dünya basınında “15 dakikalık ünü”nün tadını çıkarabilmiştir. Ancak, Louisville’ye döndüğünde o restoranda yemek yemesine dahi izin verilmemiştir.

Cassius’un Muhammed Ali’ye dönüşümünü tetikleyen bu olay neticesinde, bir spor adamı olan Muhammed Ali; Malcolm X, Huey P. Newton ya da Stokely Carmichael gibi bir siyasi düşünürü dönüşmüş; ringlerde verdiği her mücadele “politik” bir niteliğe bürünmüş ve kendisini dünyaca tanınan “ölümsüz bir ikon” hâline getirmiştir. Bununla beraber Ali’nin ringlerde vermiş olduğu mücadele, attığı her yumruk ve her galibiyeti hem İslam dünyasında hem üçüncü dünya ülkelerinde izleyicilere bir katarsis durumu yaşatmıştır.

Daha önceleri spor alanlarının toplumu siyasetten uzaklaştıran mekânlar olma hâli; Ali, öncesinde Jessie Owens ve araştırmada örneği sunulan Smith ve Carlos gibi sporcuların mücadeleleri sayesinde birer “politik kürsü” olma hâline doğru evrilmiştir.

Öncelikle İspanyol diktatör Franco, Portekiz diktatörü Salazar hatta Hitler ve Mussolini gibi faşist liderlerin, halklarını uyutmak için birer araç olarak gördükleri sportif faaliyetler ve devasa stadyumlar; tahminlerin aksine toplumun siyasi görüşlerini açıkça ortaya koydukları “tehlikeli direniş mekânlarına” dönüşmüştür. Franco’nun yönetimi ele geçirdikten sonra “Bana 100 bin kişilik bir uyku tulumu yapın!” dediği bilinmekle beraber (Santiago Barnebau Stadyumu), Salazar’ın ülkesini “TresF” sayesinde (Fado, Fatima, Futbol) yönettiğini açıklaması da yukarıda bahsedilen duruma örnek teşkil etmektedir. Bu “illüzyon mabetleri”, bahse konu siyasetçilerin, çürümüş rejimlerini bir müddet daha koruma kaygısıyla inşa edilmişlerdi. Ancak, Ali ve onun gibi spor ikonları, toplumları bilinçlendirerek “illüzyon mabetlerini”, “gerçekliğin yuvaları”na çevirmeyi başarmışlardır.

Kaynakça

- Alkebulan, P. (2007). *Survival Pending Revolution: The History of the Black Panther Party*. Tuscaloosa: The University of Alabama.
- Bayne, B. C. (2017). Muhammad Ali: Ringmaster of the Media. <https://ussporthistory.com/2017/02/06/muhammad-ali-ringmaster-of-the-media/>.
- Bingham, H. & Wallace, M. (2013). *Muhammad Ali’s Greatest Fight: Cassius Clay vs. The United States of America*. Lanham: M. Evans.
- Carmichael, S. & Hamilton, C.V. (1968). *Siyah İktidar*. Can Yücel (Çev.). İstanbul: Ant.
- Davis, A. (2017). *Angela Davis: Bir Otobiyografi*. Seda Ateş (Çev.). İstanbul: Karakarga.
- Dere, İ., Aslan, A., Adakuş, Z. & Altun, H. (2017). Muhammed Ali’nin Maçlarını İzleyenlerin Hatıraları (1970-1980). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (4), 555-584.
- Durham, R. (2016). *En Büyük Benim! Muhammed Ali: Hayat Hikayem*. Suat Ertüzün (Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Durugönül, E. (2003). The Invisibility of Turks of African Origin and the Construction of Turkish Cultural Identity: The Need for a New Historiography. *Journal of Black Studies*, 33 (3), 281-294.

- Ebu-Cemal, M. (2004). *Biz Özgürlük İstiyoruz: Kara Panterler Partisi'nde Geçen Bir Hayat*. Mehmet Harmancı (Çev.). İstanbul: Agora.
- Erenberg, L.A. (2012). "Rumble in the Jungle": Muhammad Ali vs. George Foreman in the Age of Global Spectacle. *Journal of Sport History*, 39 (1), 81-97.
- Ezra, M. (2009). *Muhammad Ali: The Making of an Icon*. Philadelphia: Temple University Press.
- Fanon, F. (1994). *Yeryüzünün Lanetlileri*. Şen Süer (Çev.). İstanbul: Versus.
- Farred, G. (1995). What's My Name? Muhammad Ali, Postcolonial Puglist. *Dispositio*, 20 (47), 37-58.
- Farred, G. (1997). *What's My Name?: Organic and Vernacular Intellectuals*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Princeton University, New Jersey.
- Güven, E. (2016). The Image and the Perception of the Turk in *Freedom's Journal*. *Journalism History*, 41 (4), 191-199.
- Harrison, B. T. (2001). Muhammad Ali Draft Case and Public Debate on the Vietnam War. *Peace Research*, 33 (2), 69-86.
- Hauser, T. (2016). *En İyiye Saygı: Muhammed Ali*. Elif Sema Mutlu (Çev.) Ankara: Akılçelen.
- Islam For The American So-Called Negroes. *Mr. Muhammad Speaks*. Feb.9,1957.http://web.archive.org/web/20080605014105/http://www.seventhfam.com:80/temple/courier_articles/art34.htm. (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2018).
- Kepel, G. (1994). *Allah'ın Batısında*. Işık Ergüden (Çev.). İstanbul: Metis.
- Konyalı, R. (trs.). *Muhammed Ali*, Coşkun Plak, Söz: Vahap Kocaman. Müzik: Rıza Konyalı. <https://www.youtube.com/watch?v=oRdcwrRgEdE>. (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2018).
- Landon Ezra, M. (2001). *Muhammad Ali's Main Bout: Black Nationalism and the Civil Rights Movement, 1964-1967*. (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Kansas.
- MacArthur, B. (1995). *Tarihe Yön Veren 20. Yüzyıl Konuşmaları*. Özden Arıkan (Çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Mahometan Sermon. (1828, Sept. 19). *Freedom's Journal*.
- Mendiola, L. (2013). *The Sport of Revolution: Athletes, Photography and Power in 1960's American Culture*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). California State University.
- Mese, S. (2013). *From Shabazz to Bilalian: African – American Muslims' Experience in Twentieth Century*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Legigh University, Pennsylvania.
- Nevins, A. & Commager, H. S. (2005). *ABD Tarihi*. Halil İnalçık (Çev.). Ankara: Doğu-Batı.
- Do you have a bodyguard? – Muhammad Ali. Amazing Answer. <https://www.youtube.com/watch?v=PYLMOmaLRpg>. (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).
- Taş. A. (trs.) Vur Muhammed Ali Vur. Söz müzik çalan ve çağırın. (<https://www.youtube.com/watch?v=ISqE6tSx-hU>). (Erişim Tarihi: 25.01.2019).
- Taylor, M. C. (2016). *An Examination of the Life and Times of Muhammad Ali: Boxing, Politics, Cultural Identity, and Transformational Leadership*. (Yayınlanmamış doktora tezi). North Carolina State University.
- Titeux, S. (2017). Muhammed Ali. Melissa Obertelli (Çev.). İstanbul: Karakarga.
- TRT Spor. (2018, 08 Haziran). Orhan Ayhan'la-Muhammed Ali. <https://www.trtspor.com.tr/videolar/orhan-ayhanla-muhammed-ali-29314.html>. (Erişim Tarihi: 30.01.2019).
- Zirin, D. (2011). Why John Carlos and Tommie Smith still matter. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/09/201192813230659320.html>. (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2018).